

Jødisk museum Trondheim

Strategiplan 2 (2016 til 2020)

Innledning

Norges første jødiske museum, Jødisk museum Trondheim (JmT), ble etablert av Det Mosaiske Trossamfunn i Trondheim (DMT) i 1997. Museet har som mål å ta vare på, videreføre og formidle kunnskap om jødisk religion, kultur og historie i Midt- og Nord-Norge. Dets målgruppe er både storsamfunnet og den jødiske befolkningen. JmT holder til i Arkitekt Christies gate 1b og er samlokalisert med DMTs medlemslokaler og synagogen. Som kulturhus og møteplass for jødisk kultur, utgjør museet kjernen for opprettholdelsen, videreføringen og formidlingen av den nasjonale minoritetens historie og liv i regionen.

Jødisk museum Trondheims første strategidokument ble utarbeidet høsten 2011 for perioden 2012 til 2016, og handlet i hovedsak om å profesjonalisere et museum utviklet og driftet på frivillig basis. Fra og med 2013 har museet igangsatt vesentlige og omfattende oppgaver, og fokuset har vært spesielt rettet mot å redde og ordne samlingen samt få basale driftsfunksjoner på plass. Selv om flere av oppgavene definert i første strategiplan ennå ikke er fullført, har nye behov og oppgaver blitt formulert, og en ny strategiplan fra 2016 blitt nødvendig.

Strategiplan 2 for perioden 2016 til 2020 tar utgangspunkt i et museum som fortsatt jobber med å utvikle en profesjonell drift og med å skape sin plass i det nasjonale og internasjonale museumslandskapet. Alle museets aktiviteter vil bli sett i sammenheng, og for strategiperiode 2 vil målet om økt medvirkning fra museets målgrupper prege oppgaver som intervjuer, innsamling og registrering av foto og gjenstander, byvandring og generell synliggjøring. Økte bevilgninger og realisering av sterkt tiltrengte stillinger, er en forutsetning for at oppgavene skal kunne bli fullført i den aktuelle perioden.

Strategiplanen presenterer videre en større bruk av begrepet «nordenfjelske» enn tidligere brukte «Trondheim» og «trønder», hvilket indikerer et mål om å samle og skape større kunnskap om jødisk liv utenfor Trondheim enn hva er blitt gjort tidligere. I tillegg til Trondheim, har det bodd jødiske familier i blant annet Orkanger, Kristiansund, Ålesund, Nesjestranda, Narvik, Elvegåre, Brønnøysund, Mosjøen, Harstad, Tromsø, Hammerfest, Berlevåg og Kirkenes.

DEL I

1: Formål og målgruppe

Formål

Jødisk museum Trondheim skal gi et innblikk i den jødiske historien i den nordenfjelske regionen ved å ta vare på fortida, videreføre den inn i nåtida, og med det bidra å utvikle framtida. Museets formål er å:

- Fortelle om jødisk innvandringshistorie til Midt- og Nord-Norge.
- Fortelle hvordan jødiske innvandrere har integrert seg og skapt seg sin plass i samfunnet, og med det formidle kunnskap med overføringsverdi til andre minoritetsgrupper.
- Skape større åpenhet rundt Holocaust gjennom økt informasjon.
- Rette søkelyset på rasistisk begrunnet utryddelse generelt gjennom beskrivelsene fra Holocaust.

Målgruppe

I 1997 etablerte Det Mosaiske trossamfunn Jødisk museum Trondheim som et svar på majoritetsbefolkningens manglende kunnskap om hvordan det er å leve som jøde. Museets første hovedmålgruppe er derfor den ikke-jødiske delen av storsamfunnet. Videre er trossamfunnets medlemmer en viktig målgruppe, da museets eksistens og virksomhet også bidrar til å styrke, utvikle og videreføre jødisk identitet i det nordenfjelske området.

2: De nordenfjelske jødene

Flertallet av de nordenfjelske jødene er etterkommere av øst-jødiske familier, som etablerte seg i Trondheimsområdet på slutten av 1800-tallet. Familiene kom fra såkalte shtetler i gamle Stor-Russland, hvor de hadde forlatt et liv i stor fattigdom, trusler fra tsarregimets diskriminering og pogromer. I Trondheim kom religiøse og tradisjonelle praksiser raskt etablert, og allerede omkring 1900 ble det holdt gudstjenester i en midlertidig synagoge i St. Jørgensveita 7. Det Mosaiske Trossamfunn ble etablert i 1905. Etter hvert som den jødiske befolkningen økte, vokste også behovet for større lokaler med rom for både synagoge, religionskolen cheider og møtelokaler. I 1925 kjøpte DMT den gamle jernbanestasjonen i Arkitekt Christies gate 1b og innviet synagogen der. Arkitekt Christies gate ble fort en religiøs, kulturell og sosial møteplass, hvor tradisjoner og identitet ble videreført gjennom samhold og samvær. I tillegg til å etablere institusjoner og funksjoner som videreførte jødisk liv, integrerte innvandrerne seg også i storsamfunnet ved å lære norsk og etablere egne arbeidsplasser blant annet innenfor manufaktur- og skotøybransjen.

Det jødiske hverdagslivet i Trondheim, på Nord-Vestlandet og i Nord-Norge vokste og utviklet seg under hele begynnelsen av 1900-tallet og fram til andre verdenskrig, da halvparten av DMTs 260 medlemmer ble drept under Holocaust. Til tross for store menneskelige og økonomiske tap, klarte den hardt rammede menigheten å gjenoppbygge deler av jødisk liv i Trondheim. Etter hvert ble flere ramponerte hjem og forretninger istandsatt, og i 1947 ble synagogen gjenåpnet. Parallelt med den materielle istandsettingen ble også det religiøse og sosiale livet gjenreist, så også

synagogens funksjon som sentral møteplass.

De jødiske miljøene i de østen- og nordenfjelske områdene representerer to forskjellige innvandringshistorier, som på hvert sitt vis speiler ulike sider ved jødisk migrasjon i Europa. Mens miljøene i Oslo og på Østlandet stadig bærer sterkere preg av å være en global smeltedigel, er fortsatt størsteparten av jødene i den nordenfjelske regionen etterkommere av de første innvandrerne fra shtetlene i Litauen og Polen, og av etterkrigstidens innvandrere fra blant annet Ukraina, Ungarn, Russland, Israel og USA. Selv om miljøet etterhvert har fått sefardiske innslag, har det fortsatt et sterkt ashkenazisk preg.

Det Mosaiske Trossamfunn i Trondheim teller i dag omlag 160 medlemmer, og hvem og hvor mange som anser seg selv å ha en jødisk tilhørighet utover det, er vanskelig å anslå. Dagens nordenfjelske jøder er utvilsomt få, bor spredt og lever et liv som er «nærmere tradisjonen en religionen», der de jødiske ritualene i stor grad tilpasses majoritetshverdagens forpliktelser.

3: Jødisk – en religiøs, kulturell og kulturpolitisk identitet

Forutsetningene for å være, og leve som, jøde har variert gjennom tidene. I sin tid handlet det om å leve jødisk i hjemmet og i menigheten gjennom å opprettholde religiøse ritualer og tradisjoner, samtidig som man tok aktiv del i storsamfunnets muligheter og krav. Med ratifiseringen av *Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter* i 1998, fikk den jødiske befolkningen en ny og kulturpolitisk identitet; som nasjonal minoritet. Konvensjonen utgjør en sterk politisk og juridisk grunnmur som gir jødene rettigheter til å opprettholde og videreføre sin religion og kultur. Samtidig forplikter den Norge til å legge til rette for at jødene som nasjonal minoritet «[...] sikres effektiv deltakelse i det kulturelle, sosiale og økonomiske liv og i offentlige anliggender, særlig de som berører dem» (artikkel 15). Som en unik kunnskapsleverandør av nordenfjelsk jødisk religion, kultur og historie, bidrar JmT til å oppfylle kravene i ovennevnte konvensjon, og med det vesentlige deler av Norges forpliktelser knyttet til den nasjonale minoriteten. Denne rollen vil også utgjøre en sentral del av museets framtidige virksomhet. I tillegg til rammekonvensjonen, vil dets arbeid bli sett i sammenheng med følgende juridiske tekster:

- *Farokonvensjonen*
- *FNs konvensjon om barnets rettigheter*
- *FNs resolusjon om kultur og bærekraftig utvikling*
- *FNs verdenserklæring om menneskerettigheter*
- *Stockholmsdeklarasjonen*
- *Unescos konvensjon om vern av immateriell kulturarv*

4: Frivillighet og medvirkning -

Å styrke og videreutvikle det jødiske miljøets deltakelse i museets virksomhet

De nordenfjelske jødene er bærere av en levende kultur. I tillegg til gjenstander, dokumenter og foto, utgjør familienes liv, tradisjoner, erfaringer og fortellinger en vesentlig del av

kunnskapsgrunnlaget som Jødisk museum Trondheim bygger på. Med dette som utgangspunkt, vil museet legge til rette for ulike former for engasjement og medvirkning, som med det skaper en stødig og konstruktiv plattform for videreføring og videreutvikling av jødisk liv.

At museet bevisst arbeider i nær interaksjon med kulturen det skal løfte, er sterkt i tråd med nettopp nevnte *Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter*, som understreker viktigheten av minoritetens aktive deltakelse i forvaltningen, fortolkningen og formidlingen av egen kultur. Denne aktive deltakelsen er også en viktig forutsetning (artikkel 15) i *Unescos konvensjon om vern av immateriell kulturarv*. Konvensjonens fokus på lokalsamfunns medvirkning og medbestemmelse rokker også ved tradisjonelle maktrelasjoner, og gir museet som kulturinstitusjon både en mulighet og en forpliktelse til å være «nær på» kunnskapen og kulturen det skal formidle. Videre er Unesco-konvensjonen helt vesentlig hva gjelder Norges forpliktelse til å legge til rette for at det fortsatt er mulig å leve og videreutvikle en jødisk kultur i Norge, da det marginale miljøet er meget sårbart og dets videre eksistens ingen selvfølge. De siste årene har kultur fått en større og synligere plass i hele FN-systemets arbeid, blant annet ved å bli løftet fram som en viktig forutsetning i oppnåelsen av bærekraftig utvikling i *FNs resolusjon om kultur og bærekraftig utvikling* i 2014. Med utgangspunkt i forståelsen av den jødiske erfaringen og kulturen som kunnskap og ressurs, vil JmTs medvirkningstiltak sees i lys av dette globale målet.

Medvirkning – steg for steg

I det faglige arbeidet med medvirkning vil Jødisk museum Trondheim la seg inspirere av blant andre direktør Nina Simons arbeid ved amerikanske *Santa Cruz Museum of Art and History*, og ikke minst av erfaringene beskrevet i hennes bok *The Participatory Museum*. Simon har i en årrekke arbeidet aktivt med inkludering av lokalsamfunn på ulike nivåer av museets drift. Ved bruk av relativt enkle grep og modeller for medvirkning, har hun skapt og videreutviklet en møteplass der medlemmer av lokalsamfunnet deltar i smått og stort av museets funksjoner.

Jødisk museum Trondheim har allerede lang erfaring med medvirkning, da det i perioden 1997 til 2008 ble bygget opp, utviklet og driftet gjennom stor frivillig innsats av Det Mosaiske Trossamfunns medlemmer. Selv om den store dugnadsånden er blitt svekket de siste årene, ønsker museet å motivere til, og organisere, frivillig innsats og medvirkning også i framtida. Dette tenkes gjort på flere måter og med ulike grader av medvirkning. Blant annet planlegger museet å etablere en venneforening, som i tillegg til å initiere økonomisk styrkende tiltak for museet, kan fungere som en praktisk hjelper. Venneforeningen blir nærmere beskrevet i kapittel 8. JmT har også etablert en såkalt detektivgruppe, der museet kan jobbe helhetlig med medvirkning og andre funksjoner, og skape en levedyktig ordening over tid. Detektivgruppas første og største oppgave er å bygge videre på museets arbeid med å ordne samlingen, med mål om å skape ny informasjon og kunnskap til denne. Ordningen blir nærmere presentert under kapittel 5. Mens venneforeningen vil være åpen for alle, skal detektivene i første omgang hentes fra det jødiske miljøet, da deres medvirkning både vil bidra med vesentlig og relevant kunnskap, så vel som å være kunnskapsbyggende for dem selv og deres omgivelser. Når detektivene blir flere, er målet at denne vekselvirkningen på kunnskap mellom menneskene og samlingen vil skape tilhørighet, eierskap, stolthet og engasjement, som igjen vil gi ny næring til både videreføringen og -utviklingen av jødisk identitet og av museet.

DEL II

5: Samlingsforvaltning

Kartlegging og rydding

Jødisk museum Trondheims historiske utgangspunkt er at det forvalter historien til en liten gruppe. De nordenfjelske jødene har alltid vært få, noe som også avspeiles i samlingen, da den bærer lite preg av å være «storslått», men heller gir innblikk i et hverdagsliv som bevitner aktiv og integrert deltakelse i det norske samfunnet. Ifølge eksperten fra Association of European Jewish Museums, Bernhard Purins undersøkelser av samlingen fra september 2015, er de rituelle gjenstandene og synagogetekstilene likevel imponerende, både hva gjelder fysisk stand, størrelse og historisk og samfunnsmessig betydning.

Mens størstedelen av ovennevnte judaica har vært i DMTs eie i nesten 100 år, er andre gjenstander, foto og dokumenter blitt samlet av trossamfunnets medlemmer fra etableringen av museet i 1997 og fram til museet ble en selvstendig institusjon i 2011. I 2013 ble dette store og viktige arbeidet tatt videre, gjennom initieringen av det omfattende ryddearbeidet med å ordne og sikre samlingen. Ved inngangen av andre strategiperiode kan samlingen beskrives slik: Museet har funnet nærmere 2000 dokumenter, som blant annet medlemsregistre og møteprotokoller fra DMT, kvinneforeningen WIZO og bridgelubben B-12. Videre har museet funnet ekteskapskontrakter, statsborgerbevis, legater for fattige enker, kondolansebrev til overlevende etter andre verdenskrig og memoarer fra personer som ble holdt skjult under okkupasjonen. De nesten 1500 fotoene som museet har ordnet og skannet gjenspeiler både dagligliv, friluftsliv og religiøst liv. Fotosamlingen inneholder foto blant annet fra tiden både før og etter ankomsten til Trondheim, Harstad og Tromsø, og av trønderjøder som utvandret til Palestina på 1930-tallet. Blant de omlag 1500 gjenstandene, har museet funnet interiør fra synagogene i Trondheim, religiøse bøker og judaica, instrumenter laget av Ernst Savosnick, Josef Grabowskis notemateriale, og klær, hatter og andre varer fra butikker som ble drevet av jødiske familier. De siste årenes ryddearbeid, har dermed transformert rot i lagerrom og støvete papirbunker, til en samling som dekker perioden fra 1895 og fram til i dag. Sammen med det jødiske miljøet er denne samlingen selve grunnmuren som museet som kunnskapsinstitusjon står på, og som det skal utvikle sitt framtidige virke med utgangspunkt i.

Detektivene – samlingsforvaltning i et medvirkningsperspektiv

Store deler av den ovennevnte samlingen mangler utfyllende informasjon. I strategiperiode 2 vil JmT bøte på denne mangelen ved å la detektivgruppa som ble etablert høsten 2015, jobbe med utgangspunkt i analyseredskapene presentert i *Significance 2.0*. I denne metodiske tilnærmingen, handler det om å se en gjenstand, et dokument eller et foto som en del av en større sammenheng, og hele tiden søke etter og sette sammen kunnskap om denne, ved bruk av flere og ulike kilder og kanaler, som gjennom Facebook, samtaler eller intervjuer, «detektivkvelder» på museet, deltakelse ved arrangementer og møter i regi av DMT, og ikke minst gjennom kommunikasjon og

samarbeid med andre relevante lokale, nasjonale og internasjonale institusjoner. Detektivene bidrar til oppnåelsen av flere mål. De kortsiktige målene er å:

- Bidra til å utvikle funksjoner og verktøy som legger grunnlaget for en kontinuerlig «hasteinnsats» i innhenting av informasjon og materiale.
- Etablere rutiner for skanning og registrering av materialet og opplæring av detektivene i dette.
- Bruke detektivene nye informasjon og kunnskap i museets arbeid med blant annet *Fra integrering til assimilering?*, *På vandring i det jødiske Trondheim* og den nye Holocauststillingen, som beskrives i kapitlene 6 og 7.
- Etablere detektivenes arbeid som en permanent ordning.

Prosjektets langsiktige mål er å:

- Bidra til å skape aktiviteter som styrker og viderefører den nordenfjelske, jødiske identiteten.
- Gjennom aktivitetene styrke museets bærekraftige forvaltning av denne nasjonale og religiøse minoritetens kultur og historie.

Registrering og sikring

Iløpet av første strategiperiode har Jødisk museum Trondheim ordnet og skannet store mengder arkivmateriale. Noe av materialet er registrert og lagret i henholdsvis Dropbox og i en papirbasert registreringsprotokoll som ble opprettet samtidig med museet i 1997, mens annet materiale er uregistrert. I 2016 starter museet arbeidet med å overføre registreringene fra de midlertidige systemene til Primus, og med å sikre samlingen ved å flytte registrert materiale fra museet til lokaler hvor det kan oppbevares på en forsvarlig måte. Arbeidet med å ordne den eksisterende samlingen vil bli sett i sammenheng med utviklingen av detektivenes rolle og oppgaver, og det vil være et mål å ferdigstille denne oppgaven iløpet av strategiperiode 2.

Jødisk museum Trondheim har også som mål å utarbeide en sikringsplan som definerer trusselbildet hva gjelder beskyttelse av museets lokaler, utstillinger og samling mot tyveri, ran, brann, hærverk og naturkatastrofer. Sikringsplanen vil bli utarbeidet i nær dialog med bygget og samlingens eier, Det Mosaiske Trossamfunn, og sett i sammenheng med det helhetlige arbeidet med å ordne samlingen slik beskrevet ovenfor. Sikringsplanen skal videreføre tiltak definert i tidligere eller framtidige tekniske tilstandsanalyser utført av Sverresborg folkemuseum, samt bli utarbeidet etter føringer i risiko- og sårbarhetsanalysen, kalt ROS-analysen.

Samlingsforvaltning fra 2016 til 2020

- Mål 1: Utvikle og forme en detektivgruppe og dens oppgaver i sammenheng med museets samlingsforvaltning.
- Mål 2: Registrere museets gjenstander, foto og dokumenter i Primus i nært samarbeid med detektivgruppa.
- Mål 3: Ferdigstille ordningen av eksisterende samling, få en oversikt over denne, og overføre den til forsvarlig oppbevaring etter registrering i Primus.
- Mål 4: Utarbeide en risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS-analyse) og foreslå konkrete tiltak.

6: Dokumentasjon og forskning

Plan for dokumentasjon og forskning

I forrige periodes strategiplan ble det definert en målsetning om å styrke og utvide museets rolle som kunnskapsbank på jødisk kultur. Manglende ressurser og kompetanse er hovedårsakene til at museet selv i liten grad har dokumentert og forsket fram til nå, og ved inngangen av 2016 utgjør dette feltet museets svakeste ledd. For å nå målet om å styrke JmTs rolle som kunnskapsbank, må museets kunnskap og refleksjon om jødisk religion, historie og kultur bli kontinuerlig utviklet og styrket. Det skal derfor bli utarbeidet en dokumentasjons- og forskningsplan i perioden 2016 til 2020, som skal ta i betraktning og integrere målene beskrevet i kapitlene 5, 6 og 7.

Utestående eller uforutsett materiale

Jødisk museum Trondheim har gjennom årene bidratt til flere dokumentasjons- og formidlingsprosjekter, hvis materiale det per i dag har begrenset tilgang til. For eksempel er kommunikasjonsbyrået Klipp og lim i besittelse av intervjuer med Trondheims-jøder som ble brukt i nettutstillingen *En by, flere kulturer* i 2005. Videre har Falstadsenteret gjennom årene opparbeidet dokumentasjon av blant andre Julius Paltiel og Josef Grabowski. I strategiperiode 2 vil JmT jobbe for å sikre tilgang til ovennevnte og annet relevant materiale. Museet vil også ta imot uforutsett materiale, i den grad det er relevant for dets mandat og formål.

Fra integrering til assimilering?

Detektivenes arbeid beskrevet kapittel 5 bidrar med vesentlig informasjon om museets samling, men dekker likevel ikke det store behovet for oppfølgende og mer helhetlig dokumentasjon av det jødiske miljøet i den nordenfjelske regionen. Ved inngangen av strategiperiode 2, er det i tillegg over 15 år siden forrige dokumentasjonsprosjekt ble utført, og da med fokus på generasjonene som levde før, under og etter Holocaust. For å legge grunnlaget for en mer kontinuerlig innsamling av livsløps- og fotointervjuer som dekker flere generasjoners erfaringer og refleksjoner relatert til både fortid, samtid og framtid, har JmT utarbeidet dokumentasjonsprosjektet *Fra integrering til assimilering?*. Prosjektet vil synliggjøre og diskutere de nordenfjelske jødernes forståelse av deres kulturelle og religiøse identitet, blant annet ved å belyse videreføringen av egne tradisjoner i samspill med storsamfunnets. Det nye materialet vil gi supplerende kunnskap til nettversjonen av *På vandring i det jødiske Trondheim*, som blir beskrevet nærmere i kapittel 7, samt å føre fram mot andre forsknings- og formidlingsprosjekter, som vil bli utarbeidet i strategiperiode 2.

Dokumentasjon og forskning fra 2016 til 2020

- Mål 1: Utarbeide plan for dokumentasjon og forskning.
- Mål 2: Videreføre og -utvikle dokumentasjonsprosjektet *Fra integrering til assimilering?*
- Mål 3: Få tilgang på utestående film- og intervjumateriale.

7: Undervisning og formidling

Det ordinære undervisningstilbudet – og opplevelsen av en synagoge

Undervisningen har lenge vært Jødisk museum Trondheims sterkest etablerte funksjon, med et årlig besøk på omlag 5000 elever fra Nordland i nord, Romsdalen i vest og Østerdalen i sør. Målet med undervisningen er å bidra til oppnåelsen av Kunnskapsløftets målsetninger innen historie, samfunnsfag og KRLE. Videre gir undervisningen økt kunnskap om den nasjonale minoritetens liv,

og bidrar med det til diskusjoner om blant annet religionsmangfold, menneskerettigheter, verdier, diskriminering og antisemittisme. Sett i sammenheng med de tidligere nevnte konvensjonene, er Jødisk museum Trondheims arbeid et spesielt viktig bidrag til oppfyllelsen av *Farokonvensjonens* vektlegging av interkulturell dialog og formidling av kulturarv generelt, da også av jødisk kultur, *FNs konvensjon om barnets rettigheter* som understreker alle barns rett til å tilegne seg kunnskap, samt til *Stockholmsdeklarasjonen*, som forplikter formidling av kunnskap om Holocaust.

Det ordinære undervisningstilbudet, som er blitt utviklet og utført siden 2008, gir elevene innblikk i jødernes historie i Trondheim og jødedommen, spesielt i helligdagene og kashrut. I undervisningen blir hele bygget, med synagogen, kosherkjøkkenet og utstillingene, bevisst brukt. Spesielt fordi de færreste av museets besøkende har vært i en synagoge tidligere, spiller opplevelsen av synagogerommet en viktig rolle i arbeidet med å avmystifisere jødisk kultur. Opplevelsen av rommene som huser Det Mosaiske Trossamfunnets daglige virke og religiøse liv er derfor uvurderlig i styrkingen av innsikt og diskusjoner rundt temaer som religion, etikk, historie og minoriteter. For strategiperiode 2 vil det være et mål å utbedre det ordinære undervisningsopplegget, blant annet ved å utvikle spesifikke opplegg knyttet til høytider og helligdager som for eksempel Purim og Shabbat. I tillegg er det et mål at undervisningsoppleggene i stadig større grad skal omfatte hele den nordenfjelske regionen.

På vandring i det jødiske Trondheim

I 2014 gikk startskuddet for undervisningsopplegget *På vandring i det jødiske Trondheim*, og ved inngangen av 2016 er både ungdomstrinnet og videregående nivå målgrupper.

Hovedmålsetningen for byvandringen for strategiperiode 2 er å utvikle et permanent konsept gjennom følgende, parallelle og gjensidig påvirkende steg: For det første skal grunnlaget for byvandringens innhold og budskap styrkes gjennom intervjuer, foto og dokumenter, slik at ikke bare den historiske dimensjonen, men også jødisk liv i dag blir bedre beskrevet. Dette tiltaket skal sees i sammenheng med både detektivenes arbeid med samlingen og museets arbeid med dokumentasjonsprosjektet *Fra integrering til assimilering?*. For det andre skal såkalte «dialogvandringer» skape samtaler mellom dem som lever et jødisk liv, for bedre å skape tilhørighet og videreføring av egen identitet og immateriell kulturarv. For det tredje skal byvandringen publiseres på museets nettside. Nettversjonen skal være tematisk dypere og geografisk bredere enn den fysiske byvandringen, samt jevnlig utvikles ettersom ny kunnskap blir etablert, enten gjennom museets faglige arbeid eller kommunikasjon med publikum. Fordi byvandringen som kombinert dokumentasjons- og formidlingsprosjekt innehar et kontinuerlig vekstpotensiale ved stadig å inkludere ny kunnskap og erfaringer, vil det også bli aktuelt å ta ibruk nye arenaer, som Julius Paltiels plass, og ikke minst inkludere stadig mer informasjon om de nordenfjelske jødene utenfor Trondheim. Det kan også bli aktuelt å dele byvandringen i kortere temadeler, der man forteller for eksempel om yrkesliv, fritid eller ritualer.

En ny utstilling om det nordenfjelske Holocaust

Den permanente utstillingen, *Og du skal fortelle dine barn...*, som beskriver nordenfjeldske jøders Holocaust, er nå sterkt foreldet. Kronologien i fortellingen er blitt brutt ved at deler av utstillingen er blitt endret eller skiftet ut. Utstillingstekstene er i hovedsak kun på norsk og utstillingsrommet er særs vanskelig tilgjengelig for hele klasser og for personer med funksjonsnedsettelse. For strategiperiode 2 har Jødisk museum Trondheim som mål å utvikle en ny utstilling om det nordenfjelske Holocaust, med elever fra ungdomsskole og videregående som hovedmålgruppe. Konseptutviklingen vil bli basert på dialog med Falstadsenteret og Association of European Jewish

Museums som ble initiert allerede høsten 2015, og i tillegg vil det tidlig i strategiperioden bli etablert en arbeidsgruppe. Grunnet begrensede muligheter for endringer av rominndelingen og -bruken i Arkitekt Christies gate 1b, vil også den nye utstillingen bli planlagt og bygget i det samme rommet som nåværende utstilling på ca 30 kvadratmeter. Utviklingen av utstillingen tenkes utført i følgende, delvis parallelle faser, med mål om størst mulig framdrift iløpet av strategiperioden:

Fase 1: Utvalg av fungerende materiale fra eksisterende utstilling og riving

I den første fasen vil museet velge ut gjenstander, foto og dokumenter fra den eksisterende utstillingen som fungerer godt og tenkes videreført, enten som budskap eller virkemiddel. Deretter vil museet fotografere og rive utstillingen, for så å etablere et midlertidig og tilnærmet tomt formidlingsrom.

Fase 2: Midlertidig formidlingsopplegg

I fase 2 vil museet utvikle et midlertidig formidlingsopplegg med utgangspunkt i det utvalgte materialet. Materialet vil belyse temaer som J-stempel og arrestasjon, flukt og frykt, livet i skjul og eksil, deportasjon, livet i konsentrasjonsleir, motstandskamp, fred samt gjenoppbyggingen og livet etter Holocaust. Gjennom dialogbasert formidling med skoleklasser og publikum, vil museet fortsette å undervise om Holocaust med utgangspunkt i virkemidlene som allerede har fungert godt, og samtidig høste kunnskap om hva publikum trenger kunnskap om.

Fase 3: Utvikling og utforming av ny utstilling

I fase 3 vil museet og arbeidsgruppa utføre research, velge ut nytt materiale, samt utvikle nytt utstillingskonsept, design, utstillingstekster og undervisningsopplegg. Dette arbeidet vil også foregå med utgangspunkt i kontinuerlig lærdom fra formidlingsopplegget.

Nedleggelse av snublesteiner

I Norge blir det lagt flere snublesteiner årlig. Snublesteinene, som er minnesmerker over individuelle ofre for Holocaust, ble initiert av den tyske kunstneren Gunther Demning i 1993 og startet opp i Norge i 2010. Jødisk museum Trondheim og Jødisk Museum i Oslo samarbeider om prosjektet, blant annet gjennom etableringen og driftingen av nettsiden www.snublesteiner.no. JmT har ansvaret for planleggingen og gjennomføringen av nedleggelsene i den nordenfjeldske regionen, og har bidratt til å legge steiner i Harstad og Narvik i tillegg til Trondheim. Prosjektet er én av museets mange viktige oppgaver i synliggjøringen av jødisk historie og i bekjempelsen av antisemittisme, og i strategiperiode 2 vil det kontinuerlig søke å finne nye steder for steinnedleggelse, blant annet i Trondheim, Kristiansund og Brønnøysund. I tillegg vil det bli jobbet for å skape løsninger for vedlikehold og reparasjon av snublesteinene, da det norske klimaet forårsaker stor slitasje.

Bidra til andre institusjoners arbeid med jødisk historie i den nordenfjeldske regionen

Jødisk museum Trondheim har som mål å bidra til andre kulturinstitusjoners arbeid med temaer som berører museets ansvarsområde, i de tilfeller slikt etterspørres og er mulig. Dette kan for eksempel gjelde generelle tiltak mot antisemittisme eller tilgjengeliggjøring av arkiv og foto på nasjonale eller internasjonale nettsider. Av planlagte prosjekter ved inngangen av 2016, arbeider Sverresborg Trøndelag Folkemuseum med å etablere en butikk som viser en jødisk kjøpmannsfamilies yrkesliv i Trondheim sentrum. Ved å bygge en kopi av Isidor Isaksens forretning på museets område, ønsker Sverresborg å formidle en minoritetshistorie i et historisk perspektiv, og JmT ser dette som et interessant supplement til egen virksomhet.

Undervisning og formidling fra 2016 til 2020

- Mål 1: Videreutvikle og utbedre det ordinære undervisningsopplegget.
- Mål 2: Utvikle og styrke byvandringen *På vandring i det jødiske Trondheim* og etablere den som et permanent tilbud.
- Mål 3: Utvikle et nytt utstillingskonsept på det nordenfjeldske Holocaust.
- Mål 4: Videreføre arbeidet med nedleggelse av snublesteiner i den nordenfjeldske regionen.
- Mål 5: Bidra med kunnskap og veiledning til andre kulturinstitusjoners arbeid med jødisk historie i den nordenfjeldske regionen.

8: Synlighet, tilgjengelighet og sikkerhet

Synlighet

Forrige periodes strategiplan definerte som mål å styrke og videreutvikle Jødisk museum Trondheim som en modig samfunnsdebattant og bidragsyter av kunnskap. I strategiperiode 2 vil dette målet bli prioritert og enda klarere definert, og med det markere overgangen fra en pensumrelevant formidlingsvirksomhet til en synlig kulturinstitusjon.

For di JmTs målgruppe dekker en forholdsvis stor region og kun deler av denne har mulighet til å besøke museets lokaler i Trondheim, har museet gjennom årene jobbet med å øke den geografiske tilgjengeligheten. Før museet ble etablert, reiste trossamfunnets medlemmer til skolene for å fortelle sin historie, senere har museet tilbudt ulike typer formidling på nettsiden. Dette er viktige tiltak i et samfunn med en forholdsvis liten og spredt befolkning. JmT planlegger videre en gradvis eskalerende synliggjøringsprosess på nett. I tillegg til nettgaven av *På vandring i det jødiske Trondheim*, planlegger museet i første omgang å opprette en Facebook-side. Siden, som skal sees i sammenheng med detektivens arbeid beskrevet i kapittel 5, vil kunne fungere som museets nyhetsbrev og som et forprosjekt for utviklingen av ny nettside, hvis innhold og utforming vil bli utarbeidet mot slutten av denne strategiperioden.

Videre vil Jødisk museum Trondheims 20-jubileum i 2017 gi viktige muligheter for positiv synliggjøring. Under mottoet «Mot alle odds», vil museet bruke dette året til å styrke og sterkere synliggjøre formidlingen av resultater fra arbeidene knyttet til samlingsforvaltning, dokumentasjon og formidling, samt skape møteplasser for mellomkulturell dialog og forestillinger av større skala.

Etableringen av en *venneforening* vil også bidra til å øke museets synlighet. Videre vil venneforeningen kunne bidra med praktisk hjelp, som gjennom vakthold og resepsjon, og ikke minst i form av adhoc-grupper ved planlegging og gjennomføring av arrangementer. Et utvalg av venneforeningen kan også bistå museet i å samle penger til definerte tiltak.

Tilgjengelighet - åpningstider

Jødisk museum Trondheim har også som mål å øke tilgjengeligheten gjennom utvidete åpningstider, da det ved inngangen av 2016 holder kun åpent etter avtale og under sommermånedene fra 15. juni til 15. august. Erfaringene fra somrene 2014 og 2015 viser at museets lokaler er utfordrende ut fra generelle sikkerhetshensyn, og tiltaket om utvidet vakthold

beskrevet i kapittel 10 må sees i sammenheng med dette. Målet for strategiperioden er å gjøre museet økonomisk i stand til å holde enda mer publikumsvennlige åpningstider.

Tilgjengelighet - lokalene nå og framover i tid

Den fysiske tilgjengeligheten til og i Arkitekt Christies gate 1b er varierende, og det er et generelt problem å bruke utstillingene til undervisning av hele skoleklasser. Hva gjelder personer med funksjonshemninger, er hovedinngangen tilrettelagt for rullestolbrukere og dørtersklene til rommene i 1. etasje er fjernet. Til gjengjeld er hverken utstillingen i kjelleren eller synagogen i 2. etasje tilgjengelige for publikum med bevegelsehemninger, og museet har ved flere anledninger måttet forlate elever i rullestol i 1. etasje mens resten av klassen er blitt undervist i synagogen. I strategiperiode 2 har Jødisk museum Trondheim som mål i større grad å arbeide med utgangspunkt i føringene beskrevet i *Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven*, som ifølge §1 har som formål «[...] å fremme likestilling og likeverd, sikre like muligheter og rettigheter til samfunnsdeltakelse for alle, uavhengig av funksjonsevne, og hindre diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne.» Det er ikke et mål å følge loven bokstavelig, men å integrere verdier og mulige tiltak i driften av museet. Eventuelle tiltak som påvirker bygget vil bli diskutert og utført i nært samarbeid med dets eier, Det Mosaiske Trossamfunn, og med antikvariske myndigheter. Hva gjelder hensynet til blant annet synshemninger, dysleksi og ikke minst tilgangen til utstillingstekster på flere språk enn norsk, vil museet ha som mål i større grad å legge til rette for dette i sitt videre arbeid.

Arkitekt Christies gate 1b er et bygg som huser jødisk hverdagsliv og som rommer et museum over det samme. For Det Mosaiske Trossamfunn og Jødisk museum Trondheim er dette både en berikelse og en utfordring. Berikelsen ligger i styrken det gir museet å invitere publikum til en «ekte synagoge», og i verdien det gir trossamfunnet å ha sin egen kultur og historie forvaltet i eget hus. For museet ligger utfordringen i de fysiske endringsbegrensningene som huset skaper, og for trossamfunnet den store slitaskjen som museumsdriften påfører bygget. Utfordringene til tross, tilbudet om å oppleve en synagoge er et sjeldent og kunnskapsberikende privilegium for storsamfunnets elever som museet ønsker å prioritere og videreføre.

Det kan likevel bli behov for større eller mer moderne lokaler i museets framtidige drift, og en ytterligere tilrettelegging eller utbygging av Arkitekt Christies gate 1b vil være nærmest umulig, grunnet byggets fysiske begrensninger og vernehensyn. Som også nevnt i første strategiplan, kan det bli aktuelt å vurdere en langtidsleie av lokalene i nabogården i Prinsensgate 2c, som i dag eies og benyttes av Frelsesarmeen. Parallelt med den videre profesjonaliseringen av museet, vil det iløpet av strategiperiode 2 være et mål å diskutere behovet for en slik fysisk utvidelse av museet, blant annet for å kunne realisere større, permanente utstillinger og ikke minst skape et «dialoghus» for utveksling av minoritetserfaringer i regionen.

Sikkerhet

Det er en forutsetning at det skapes en god balanse mellom åpenhet og beskyttelse i synliggjørings- og tilgjengelighetsarbeidet beskrevet ovenfor, da museet som jødisk institusjon kan være mål for både sjikane og terrorisme. På et praktisk nivå, har museet som mål å øke sikkerheten parallelt med publikumstilbudet, da museets lokaler med tre etasjer og relativt uoversiktlige rom, byr på store utfordringer. På et overordnet nivå, er sikkerhetsutfordringene ved den jødiske kulturinstitusjonen et nasjonalt ansvar, og ivaretagelsen av nettopp sikkerheten en forutsetning for at jødisk liv og institusjoner i det hele tatt skal kunne eksistere i Norge. I 2015 var

de jødiske trossamfunnene og museene i samtaler med myndighetene om situasjonen, med uttalt mål om å bekjempe den økende antisemittismen. I strategiperiode 2 har Jødisk museum Trondheim som mål å forsterke denne dialogen og sin rolle i det regionale og nasjonale arbeidet mot antisemittisme.

Synlighet, tilgjengelighet og sikkerhet fra 2016 til 2020

- Mål 1: Utvikle en synliggjørings- og tilgjengelighetsplan.
- Mål 2: Opprette en venneforening for museet.
- Mål 3: Gjennom samtaler med myndigheter og økte bevilgninger øke sikkerhetstiltakene og vaktholdet ved museet.

9: Konsolidering og samarbeid

Konsolidering

I 2015 gjenopptok Jødisk museum Trondheims styre vurderingene av muligheten for å bli konsolidert med et annet museum. Fra museets side, har det vært vesentlig å diskutere hvilken modell som best vil styrke videreføringen av jødisk kultur i den nordenfjelske regionen spesielt, og som del av den norske historien generelt. På et mer konkret plan har det også vært viktig å skape og videreføre den allerede nevnte «kunnskapskjernen» ved museet som kontinuerlig drar vekselvirkninger på levende jødisk liv og museets virksomhet. Jødisk museum Trondheim har videreført drøftinger om mulige modeller for tilknytning til Museene i Sør-Trøndelag (MiST), for på denne måten å bli en del av en større museumsenhet med fokus på regionen. Museet har også vurdert en tettere relasjon med Jødisk Museum i Oslo og Falstadsenteret. Iløpet av strategiperiode 2 vil JmTs styre jobbe for å sette museet inn i nye og mer profesjonelle rammer gjennom konsolidering.

Samarbeid

Samarbeid med ulike lokale, regionale, nasjonale og internasjonale institusjoner, er en vesentlig del av Jødisk museum Trondheims helhetlige arbeid. Nedenfor er institusjonene som museet samarbeidet med i første strategiperiode listet opp. Samarbeidene har blant annet omhandlet kjøp av tjenester av MiST ved Sverresborg Trøndelag Folkemuseum, som teknisk konservator og digitalisering, formidlingsfilmer om jødiske helligdager med Jødisk Museum i Oslo og deltakelse i workshops og faglige diskusjoner i regi av Association of European Jewish Museums. Samarbeidspartnerne har vært:

- Association of European Jewish Museums
- Falstadsenteret
- Jødisk kulturfestival i Trondheim
- Jødisk Museum i Oslo
- Museene i Sør-Trøndelag ved Sverresborg Trøndelag Folkemuseum
- Museum of Jewish Culture, Slovakia
- Museumssenteret i Hordaland
- Nasjonalt sener for flerkulturell opplæring
- Rothschild Foundation (Hanadiv) Europe
- Utdanningsdirektoratet

For strategiperiode 2 vil det være aktuelt å videreføre kontakten med samarbeidspartnerne nevnt ovenfor, samt å initiere samarbeid med blant andre Trondheim byarkiv, Statsarkivet, Norsk Folkemuseum, HL-senteret og Yad Vashem. Det vil også være aktuelt å videreføre og utvide relasjoner med universitets- og høgskolesektoren, som NTNU, Høgskolen i Sør-Trøndelag og Høgskolen i Nord-Trøndelag, blant annet gjennom utveksling og kunnskapsutveksling med studenter.

Konsolidering og samarbeid fra 2016 til 2020

- Mål 1: Videreføre samtaler om konsolidering med relevante museer.
- Mål 2: Videreføre og utvide nasjonalt og internasjonalt samarbeid og nettverk.

10: Oppgaver og organisering

Oppgaver og organisering

I strategiperiode 2 vil Jødisk museum Trondheim arbeide for å styrke og øke institusjonens lønnede stillinger. Ved inngangen av 2016 er museets største utfordring mangelen på en daglig leder og kulturfaglig personale. Fra 1997 til 2012 ble museets driftsoppgaver, som til tider utgjorde nesten en halv stilling, utført på frivillig basis. Fra 2012 er en rekke administrative og konservatorrelaterte oppgaver blitt utført av henholdsvis museets pedagog og medarbeidere på engasjement.

Museet har derfor som mål å opprette en full stilling som *daglig leder med konservatorkompetanse* så tidlig som mulig i strategiperiode 2. I tillegg til å være ansvarlig for museets drift, vil daglig leder være ansvarlig for å opprettholde kontakt og samarbeid med DMTs styre, relevante myndigheter og institusjoner. Videre vil daglig leder ha som ansvar å initiere og videreføre prosjekter innenfor samlingsforvaltning, dokumentasjon, forskning og formidling, og med det tilføre museet en større historisk- og kulturfaglig tyngde.

JmT har opprettholdt en *museumspedagogisk stilling* i 80% siden 2008, som fra og med 2015 er blitt utvidet til 100%. Stillingen innebærer ansvaret for all publikumsrettet og pedagogisk virksomhet, som mottak av skoleklasser til ordinær undervisning i museet og *På vandring i det jødiske Trondheim*. Museumspedagogen bidrar til utarbeiding av prosjekter på samlingsforvaltning, dokumentasjon og formidling, samt til undervisningsopplegg i samarbeid med andre kulturinstitusjoner. Etersom museets funksjoner faller mer på plass i strategiperiode 2, er det et mål å frita museumspedagogen fra flere av dagens administrative oppgaver som vedkommende har måttet utføre i mangel av daglig leder. Samtidig er det et mål å styrke stillingen gjennom å legge enda større vekt på det pedagogiske aspektet i den generelle kommunikasjonen med publikum og i utarbeidingen av kommende utstillinger.

Som et ledd i Jødisk museum Trondheims mål om å skape et større publikumstilbud, planlegger det å opprette *en stilling med ansvar for sikkerhet og vakthold*. Fram til 2015, har vaktholdet kun vært operativt ved spesielle arrangementer og ikke under museets åpningstider når publikum generelt, og skoleklasser spesielt, har besøkt museet. Videre har Det Mosaiske Trossamfunn bekostet vaktholdet samt bidratt med kursing i sikkerhetsrutiner av museets ansatte. I de

sammenhenger det er museet som er ansvarlig for publikums tilstedeværelse i Arkitekt Christies gate 1b, vil det derfor være et mål å overføre denne oppgaven til JmT.

Oppgaver og organisering fra 2016 til 2020

- **Mål 1:** Profesjonalisere museet gjennom nye og styrkede stillinger.

Kilder:

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (2008)

Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter (1999)

Farokonvensjonen/Europarådets rammekonvensjon om kulturminnenes rolle i samfunnet (2005)

FNs konvensjon om barnets rettigheter (1991)

FNs verdenserklæring om menneskerettigheter (1948)

Stockholmsdeklarasjonen (2000)

St.prop 73 (2005-2006): UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven (2003)

Litteratur:

ABM-utvikling: *Immateriell kulturarv i Norge. En utredning om UNESCOs konvensjon av 17. oktober 2003 om vern av den immaterielle kulturarven*, ABM-utvikling, 2010.

Brekke, Åshild Andrea: *Jo fleire kokkar, jo betre søl. Medverknad i arkiv, bibliotek og museum*, ABM-skrift#62.

HL-senteret: *Antisemittisme i Norge? Den norske befolkningens holdninger til jøder og andre minoriteter*. HL-senteret, Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter, 2012.

Reitan, Jon: *Jødene fra Trondheim*, Tapir akademisk forlag 2005.

Reitan, Jon: *Fra shtetl til stiftsstad – en jødisk innvandringshistorie*, paper, Stiklestadseminaret 27.11.2008.

Russel, Roslyn og Winkworth, Kylie: *Significance 2.0 – a guide to assessing the significance of collections*, Collections Council of Australia LTD, 2009.

Simon, Nina: *The Participatory Museum*, Museum 2.0, Santa Cruz, 2010.

UN Resolution on Culture and Sustainable Development: https://en.unesco.org/sites/default/files/0-unga_resolution_a_res_69_230_en.pdf

Utdanningsdirektoratet: *Våre nasjonale minoriteter. Til ansatte i barnehager og skoler*. Utdanningsdirektoratet, 2014.